

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2752

Vragen van de leden **Sneller** en **Groothuizen** (beiden D66) aan de Ministers van Financiën en van Justitie en Veiligheid over *de gevolgen van de Luanda Leaks voor Nederlandse bedrijven en beleid* (ingezonden 19 maart 2020).

Antwoord van Minister **Hoekstra** (Financiën), mede namens de Minister van Justitie en Veiligheid (ontvangen 12 mei 2020).

Vraag 1

Herinnert u zich uw eerdere antwoorden op de schriftelijke vragen over hoe Nederlandse bedrijven een mogelijk zeer schadelijke rol spelen bij uitbuiten van Angola?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Kunt u, uiteraard zonder inhoudelijke uitspraken te doen over lopende onderzoeken, vertellen of er ondertussen onderzoeken zijn gestart naar Nederlandse natuurlijke personen ofwel Nederlandse rechtspersonen door de Fiscale Inlichtingen en OpsporingsDienst (FIOD), het Openbaar Ministerie (OM) of andere toezichthouders, dan wel rechtshandhavers in relatie tot de onthulling uit de Luanda Leaks?²

Antwoord 2

Ik kan niet ingaan op vragen die zien op hetgeen door het OM, de FIOD en toezichthouders wordt gedaan in de zin van (al dan niet) lopende onderzoeken. In het antwoord op de eerdere vragen (2020Z01028, ingezonden 23 januari 2020) heb ik uw Kamer bericht dat onder gezag van het OM enkele tientallen strafrechtelijke onderzoeken lopen naar niet-ambtelijke en buitenlandse corruptie. Deze onderzoeken kunnen voortkomen uit signalen van onder andere de media. Dergelijke signalen worden opgepakt door het OM en de FIOD volgens de daartoe geldende procedures.

¹ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2019–2020, nr. 1671

² International Consortium of Investigative Journalists (<https://www.icij.org/investigations/luanda-leaks/>)

Vraag 3

Kunt u bevestigen dan wel ontkrachten dat, ondanks dat het niet de bedoeling is dat strenge regelgeving in Nederland ertoe leidt dat de activiteiten worden verplaatst naar de illegaliteit en dat aanbieders van trustdiensten zich onttrekken aan het toezicht, Nederlandse brievenbusmaatschappijen toch voor miljoenen euro's onttrokken hebben aan de Angolese staatskas in de casus van de Luanda Leaks?

Antwoord 3

Ik kan dit niet bevestigen of ontkrachten, omdat ik over onvoldoende informatie beschik om deze casus te beoordelen. De strengere regelgeving voor de trustsector is opgesteld om de geconstateerde integriteitsrisico's in de sector beter te beheersen. Het beroeps- of bedrijfsmatig aanbieden van trustdiensten zonder vergunning is verboden en op overtreding hiervan staan hoge boetes. De Nederlandsche Bank (DNB) heeft een loket om illegale trustdienstverlening te melden en zij verricht onderzoek naar signalen hieromtrent. Daarnaast start ik zelf een onderzoek om in beeld te krijgen of de strengere trustwetgeving leidt tot verplaatsing van de activiteiten naar de illegaliteit.³

Vraag 4

Bedoelt u met uw antwoord op de eerder gestelde vraag 4, namelijk het «niet langer door een trustkantoor beheerd worden», dat op enig moment wel Nederlandse trustkantoren betrokken waren bij de Luanda Leaks?

Antwoord 4

Hierover heb ik geen feitelijke informatie. In de mediaberichtgeving is aangegeven dat er tot 2016 door een Nederlands trustkantoor trustdiensten zijn verleend aan bedoelde Nederlandse besloten vennootschappen. Uit het bericht in Trouw blijkt dat de desbetreffende besloten vennootschappen niet (langer) worden beheerd door een trustkantoor, maar zelfstandig worden beheerd. Dat betekent dat er geen toezicht plaatsvindt in de zin van de Wet toezicht trustkantoren 2018. Het vestigen van een besloten vennootschap in Nederland en het zelfstandig beheer daarvan is toegestaan. Dergelijke besloten vennootschappen komen op meerdere manieren in contact met poortwachters (openen bankrekening, opstellen statuten) en deze dienen ongebruikelijke transacties te melden. Bij het beroeps- of bedrijfsmatig uitbesteden van het beheer door deze besloten vennootschappen aan een derde partij is sprake van een trustdienst en dient de aanbieder van deze dienstverlening over een vergunning te beschikken. Indien en voor zover de betreffende besloten vennootschappen zijn gebruikt om geld te onttrekken aan de Angolese staatskas is het aan de betrokken opsporingsautoriteiten om te bepalen of zij hier onderzoek naar doen.

Vraag 5

Betekent het ontbreken van toezicht op het zelfstandige beheer van de bv's, waaraan u refereert in antwoord op de eerder gestelde vraag 4, dat er een eenvoudige uitweg voor kwaadwillenden is om onder toezicht uit te komen? Zo ja, hoe kan deze ruimte gedicht worden?

Antwoord 5

Bij het beroeps- of bedrijfsmatig uitbesteden van het beheer van een besloten vennootschap kan sprake zijn van een trustdienst. In een dergelijk geval dient de aanbieder van de dienstverlening over een vergunning te beschikken en te voldoen aan alle strengere regels uit de Wet toezicht trustkantoren 2018. Daarop wordt toezicht gehouden door DNB. Een mogelijk effect van de strengere regelgeving is dat illegale dienstverlening door trustkantoren ontstaat. Naar de mogelijkheden die worden gebruikt door kwaadwillenden om onder voornoemd toezicht uit te komen, wordt nu onderzoek gedaan. Ik wacht de uitkomst van dit onderzoek af en zal daarna bezien of, en welke maatregelen passend zijn. Daarnaast kunnen cliënten van trustkantoren ervoor kiezen om niet langer gebruik te maken van de diensten van een trustkantoor maar om hun

³ Kamerstuk 31 477, nr. 50.

besloten vennootschap(pen) zelfstandig te beheren. Zoals eerder aangegeven komen dergelijke besloten vennootschappen op meerdere manieren in contact met poortwachters (openen bankrekening, opstellen statuten) die ongebruikelijke transacties dienen te melden. Verder is het, zoals eerder werd aangegeven, aan de betrokken opsporingsautoriteiten om te bepalen of zij strafrechtelijk onderzoek willen verrichten indien en voor zover deze besloten vennootschappen zijn gebruikt om geld te onttrekken aan de Angolese staatskas.

Vraag 6

Kunt u toelichten wat u bedoelt met de passage: «in de regel», refererend aan het in aanraking komen met poortwachters van het financiële stelsel? Klopt het dat een Nederlands bedrijf ook niet altijd per se in aanraking hoeft te komen met een Nederlandse poortwachter van het financiële stelsel, zoals banken, advocaten en notarissen?

Antwoord 6

Bedrijven die zelfstandig werken kunnen bijna niet om Nederlandse poortwachters heen. Dit begint reeds bij de oprichting van een besloten vennootschap, nu daarvoor veelal een notaris vereist is. Ook wordt bij oprichting van een besloten vennootschap (en daarna) vaak juridisch advies ingewonnen waar advocaten aan te pas komen. Op het moment dat een besloten vennootschap een rekening wil openen of transacties aangaat krijgt het te maken met banken. Elke partij die in Nederland toegang wil tot het financiële stelsel komt op de een of andere manier in aanraking met een poortwachter.

Vraag 7

Kunt u uitleggen hoe het feit dat «het aandeel van Nederland in de wereldexport relatief hoog is», zoals u antwoord op de eerder gestelde vraag 10, een verklaring zou zijn voor de Nederlandse positie op de Exporting Corruption Index van Transparency International?⁴

Antwoord 7

De Nederlandse positie op deze index was, zoals aangegeven in de beantwoording van de vraag waaraan wordt gerefereerd, gebaseerd op het relatief hoge Nederlandse exportaandeel en het aantal strafzaken in Nederland omtrent buitenlandse omkoping in de jaren 2014–2017. Overigens is het relevant te noemen dat de positionering van landen op de index is gebaseerd op enkel deze variabelen. Andere factoren, zoals buitenlandse investeringen en corruptierisico's in bepaalde bedrijfstakken en economieën zijn niet meegewogen. Dit geeft Transparency International ook aan in het achterliggende rapport. Nederland zet bijvoorbeeld sterk in op het voorkomen en bestrijden van buitenlandse omkoping. Daarvoor zijn reeds diverse investeringen gedaan, zoals uiteengezet in het antwoord op de eerdere vragen. Dergelijke investeringen zijn er ook op gericht te voldoen aan onze mondiale verplichtingen.

Vraag 8

Kunt u bevestigen dat de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland in diezelfde Exporting Corruption Index een hoger aandeel hadden in de wereldexport en tevens allemaal de handhavingscategorie «Actief» kregen?

Antwoord 8

Dat kan ik bevestigen op basis van de Exporting Corruption Index en het achterliggende rapport van Transparency International. Genoemde landen hadden tussen 2014 en 2017 een hoger aantal lopende opsporingsonderzoeken en (straf)zaken naar buitenlandse corruptie, afgezet tegen hun relatieve exportaandeel.

⁴ Transparency International, 12 September 2018 (https://www.transparency.org/whatwedo/publication/exporting_corruption_2018)

Vraag 9

Kunt u toelichten hoe de argumentatie «onze belangrijkste handelspartners zijn landen met relatief beperkte corruptierisico's» niet van toepassing zouden zijn op Duitsland en het Verenigd Koninkrijk?

Antwoord 9

Duitsland en het Verenigd Koninkrijk hebben een vergelijkbaar exportprofiel, hoewel de Nederlandse export zich nog meer richt op de Europese regio dan voornoemde landen. Dat laat echter onverlet dat ik het van belang vind dat Nederland een zo effectief mogelijk handhavingssysteem heeft, welke past bij het Nederlands exportprofiel en onze inzet om buitenlandse en niet-ambtelijke corruptie te bestrijden. Vanzelfsprekend leren wij van de aanpak van onze buurlanden.

Vraag 10

Deelt u de mening dat het hoge aandeel van Nederland in de wereldexport juist zou moeten leiden tot vergroting van de Nederlandse inspanningen om omkoping in het buitenland te bestrijden? Zo ja, hoe gaat u hier concreet extra werk van maken?

Antwoord 10

Het is, mede gezien ons aandeel in de wereldexport, voor Nederland van groot belang om corruptie te voorkomen en te bestrijden. Wat betreft inspanningen op corruptiebestrijding met een Nederlandse link noemt het rapport «Exporting Corruption» dat er in Nederland reeds «majeure verbeteringen» zijn aan handhavingszijde. Het noemt specifiek een aantal positieve ontwikkelingen en investeringen in opsporing en handhaving. In de beantwoording van de eerdere vragen heb ik ook aangegeven dat er nog verdere investeringen zijn gedaan om de opsporing en vervolging van buitenlandse en niet-ambtelijke corruptie verder te versterken. Deze investeringen zagen op de oprichting van het anti-corruptie centrum (ACC) binnen de FIOD en de oprichting van het themateam corruptie bij het OM. Dit heeft geleid tot meerdere nieuwe strafrechtelijke onderzoeken. Middels al deze inspanningen tracht Nederland straffeloosheid te voorkomen van internationale en complexe zaken over buitenlandse omkoping. Deze investeringen leiden ertoe dat er meer aandacht is voor bronnen en signalen op het terrein van corruptie. Dit resulteert in een versterking van de strafrechtelijke aanpak

Vraag 11

Deelt u de mening dat ondanks dat consultancykantoren wellicht niet volgens de wet verplicht zijn om due diligence-processen uit te voeren een zekere know your customer (KYC) procedure wel uitermate wenselijk is?

Antwoord 11

Ja, het is in algemene zin uiteraard goed dat alle bedrijven, ook consultancykantoren, weten met wie zij zaken doen en een integere bedrijfsvoering hebben. In het geval van instellingen in de zin van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) geldt in het bijzonder dat zij hun cliënten moeten kennen omdat zich daarbij het risico voordoet dat hun dienstverlening wordt gebruikt voor witwassen en terrorismefinanciering. Om deze reden worden Wwft-instellingen dan ook bij wet verplicht cliëntenonderzoek te verrichten. Consultancykantoren kunnen onder omstandigheden, wanneer zij een dienst verlenen die onder de reikwijdte van de Wwft valt, zoals belastingadvies, worden aangemerkt als Wwft-instellingen. In dat geval zal een consultancykantoor dan ook cliëntenonderzoek moeten verrichten en ongebruikelijke transacties moeten melden. Maar ook wanneer consultancykantoren niet worden aangemerkt als Wwft-instellingen, is het inderdaad belangrijk dat ook zij weten met wie zij zakendoen en een integere bedrijfsvoering hebben.

Vraag 12

Hoe beoordeelt u, gegeven hun mogelijke rol in de Luanda Leaks, het feit dat de drie betrokken consultancykantoren, zijnde de Boston Consulting Group, McKinsey & Company en PwC, wel allemaal adviezen geven over het goed uitvoeren van due diligence-processen?⁵

Antwoord 12

Consultancykantoren worden, tenzij zij diensten verlenen die onder de reikwijdte van de Wwft vallen, niet aangemerkt als instellingen in de zin van de Wwft. Dit betekent niet dat zij geen advies kunnen geven over due diligence processen.

Voor Wwft-instellingen geldt dat zij zorgvuldig onderzoek moeten verrichten naar hun cliënten. De Wwft legt dan ook aan instellingen in de zin van de Wwft bepaalde verplichtingen op waaronder de verplichting om cliëntenonderzoek te verrichten en ongebruikelijke transacties te rapporteren. Die verplichting rust op de Wwft-instellingen zelf, ook indien zij over de nakoming van die verplichtingen advies hebben gekregen van een niet-Wwft-instelling.

Vraag 13

Denkt u, gegeven hun mogelijke rol in de Luanda Leaks, dat de drie mogelijk betrokken consultancykantoren, zoals u zelf in antwoord op de eerder gestelde vraag 12 schreef, «hun best hebben gedaan om hun klanten te leren kennen zodat zij in staat zijn om dienstverlening aan niet-integere klanten zoveel mogelijk te voorkomen»?

Antwoord 13

Ik kan in dit individuele geval niet beoordelen hoe deze consultancykantoren hun klantonderzoek hebben gedaan. Zoals ik eerder heb aangegeven, vind ik het in algemene zin belangrijk dat dienstverleners hun best doen om hun klanten te leren kennen zodat zij in staat zijn om dienstverlening aan niet-integere klanten zoveel mogelijk te voorkomen.

Vraag 14

Klopt het dat wanneer u schrijft dat «de risico's op witwassen en financieren van terrorisme bij adviesdienstverlening laag zijn» hiermee enkel de primaire risico's, zijnde de uitvoering van het daadwerkelijke «witwassen en financieren van terrorisme», bedoeld worden?

Antwoord 14

Ja, bij consultancykantoren is het risico op witwassen en terrorismefinanciering veelal lager dan in de regel het geval is bij instellingen die tegoeden aanhouden of transacties uitvoeren voor hun klanten, maar ook consultancykantoren kunnen bewust of onbewust betrokken raken bij het witwassen van criminele gelden en/of bij het financieren van terrorisme.

Vraag 15

Denkt u dat mevrouw Dos Santos zelf op het idee was gekomen om Sonangol, de Angolese oliemaatschappij, op een dusdanige wijze te herstructureren dat zij in staat werd gesteld hier persoonlijk miljoenen uit te halen? Of denkt u dat zij hierbij van advies is voorzien door derden? Wat zegt dat volgens u over de integriteit van de bedrijfsvoering van deze derden?

Antwoord 15

Ik kan niet ingaan op wat een bepaalde persoon wel of niet dacht in een specifieke casus. Uiteraard dient eenieder zich aan de wet te houden, ook bij advisering.

⁵ BCG (<https://www.bcg.com/capabilities/mergers-acquisitions-divestitures/due-diligence.aspx>), McKinsey & Company (<https://www.mckinsey.com/business-functions/m-and-a/how-we-help-clients/m-and-a-strategy-due-diligence>) en PwC (<https://www.pwc.nl/nl/dienstverlening/deals/due-diligence.html>)

Vraag 16

Deelt u de mening dat, ondanks dat consultancykantoren wellicht niet direct witwassen of terrorisme financieren, zij door hun advies over hoe bedrijven zo in elkaar gezet kunnen worden dat geld kan verdwijnen, wel een adviseerende rol hierin kunnen hebben?

Antwoord 16

Het is niet uitgesloten dat consultancykantoren adviezen geven die eraan kunnen bijdragen dat wordt witgewassen of terrorisme wordt gefinancierd. Daarbij geldt dat eenieder zich aan de wet dient te houden, ook bij advisering.

Vraag 17

Deelt u de mening dat consultancykantoren gegeven hun adviseerende rol wel kunnen bijdragen aan witwassen en de financiering van terrorisme en derhalve wel degelijk een risicosector kunnen zijn? Zo nee, kunt u gedragen motiveren waarom, gegeven de rol van consultancykantoren in de recente witwas schandalen zoals de Luanda Leaks en de «State Capture» in Zuid Afrika⁶, deze geen risicosector zijn? Zo ja, wat kunt u doen om consultancykantoren meer integer te laten opereren, eventueel kijkend naar dwingendere maatregelen in het kader van de nationale risicoanalyse (NRA) of supranationale risicoanalyse (SNRA)?

Antwoord 17

Bij consultancykantoren is het risico op witwassen en terrorismefinanciering veelal lager dan bij veel instellingen die tegoeden aanhouden of transacties uitvoeren voor hun klanten. Consultancykantoren worden in de NRA en de SNRA dan ook niet genoemd als risicosector. Het is echter inderdaad niet uitgesloten dat consultancykantoren adviezen geven die eraan kunnen bijdragen dat wordt witgewassen of terrorisme wordt gefinancierd. Daarbij geldt dat eenieder zich aan de wet dient te houden, ook bij advisering. Bij de uitvoering van adviezen van consultancykantoren zijn veelal partijen betrokken die instellingen zijn in de zin van de Wwft. Denk hierbij aan advocaten, notarissen, accountants, banken, belastingadviseurs en trustkantoren. Ook kan het zo zijn dat een consultancykantoor zelf een dienst verleent, zoals belastingadvies, die onder de reikwijdte van de Wwft valt. Voor Wwft-instellingen gelden uiteraard de regels uit de Wwft, waaronder de verplichting om cliëntenonderzoek uit te voeren en de verplichting om ongebruikelijke transacties te melden.

Vraag 18

Gegeven het verbeterprogramma, waarnaar u verwijst in antwoord op de eerder gestelde vraag 18, bent u bereid om de inkoopmacht van de overheid te gebruiken om verbeteringen in dienstverlening aangaande corruptie, zowel in binnen- en buitenland, af te dwingen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 18

Vooropgesteld staat dat de rijksoverheid aan ondernemingen hoge eisen stelt op het gebied van integriteit, betrouwbaarheid en transparantie bij de gunning van een aanbesteding. Het verbeterprogramma voor bedrijven zou ten doel hebben om structurele verbeteringen binnen bedrijven te waarborgen, en om eventuele nieuwe strafbare feiten te voorkomen of eerder te detecteren. Zoals ik aangaf in het antwoord op de vraag waar u naar verwijst, loopt er op dit moment nog een onderzoek naar de precieze uitwerking van het verbeterprogramma. Of en hoe de inkoopmacht van de overheid onderdeel kan zijn van een verbeterprogramma voor bedrijven, zal ik bezien in het licht van de resultaten van dit onderzoek.

Op dit moment wordt bij de afweging om al dan niet diensten van een bedrijf in te kopen, al een breed palet aan eisen en wensen betrokken bij de uiteindelijke beoordeling voor de gunning van een opdracht. Ook tellen daarbij de doelstellingen van de rijksbrede inkoopstrategie Inkopen met impact (zoals op 28 oktober 2019 toegezonden aan uw Kamer). Hierbij gaat

⁶ Financial Times, 26 juni 2019 (<https://www.ft.com/content/b1cb6ba2-86c6-11e9-b861-54ee436f9768>)

bijvoorbeeld aandacht uit naar mensenrechten en arbeidsomstandigheden in het buitenland bij inkoopprocessen van de rijksoverheid. In de Aanbestedingswet staan verder verplichte en facultatieve uitsluitingsgronden voor alle aanbestedingen in Nederland. Indien een inschrijver van een aanbesteding bijvoorbeeld is veroordeeld voor corruptie, sluit de inkoopende overheid de inschrijver voor 5 jaar uit van deelname aan aanbestedingen. Andere uitsluitingsgronden zijn veroordelingen van deelneming aan een criminele organisatie, omkoping, fraude, witwassen, terroristische misdrijven en kinderarbeid. In mijn brief van 29 maart 2019 over maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), heb ik ook facultatieve uitsluitingen opgenomen voor aanbestedingen van het Ministerie van Financiën in het geval van een transactie van de inschrijver met het OM.⁷

De keuze om een aanbesteding aan een bepaalde onderneming te gunnen met kwalitatieve eisen voor MVO en met uitsluitingsmogelijkheden, zie ik reeds als nuttig instrument om verbeteringen in dienstverlening te stimuleren.

Vraag 19

Kunt u deze vragen apart beantwoorden?

Antwoord 19

Ja.

⁷ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26485-305.pdf>